

ZADARSKI ZLATAR TOMA MARTINOV

IVO PETRICIOLI
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 739:7.034(497.18) *Martinov*
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1986-01-27

Autor detaljno analizira srebrni reljef što ga je izradio u tehnici iskucavanja (repoussé) zadarski zlatar Toma Martinov (*Tomas Martini de Jadra*) 1497. god. a nalazi se na unutrašnjoj plohi škrinje sv. Šimuna u Zadru. Nadalje objavljuje dosad nepoznate ugovore datirane 15. V 1514. i 10. VIII 1524. kojima se Toma obvezao izraditi srebrni kip sv. Šimuna. Po zlatarskoj tehnici i po stilskim osobinama autor atribuirao Tomi Martinovu još tri objekta: reljef, danas nešto reduciran, na jednoj škri-njici relikvijaru i dva ophodna križa.

U unutrašnjosti srebrne škrinje (rake) sv. Šimuna u Zadru nalazi se reljef iskucan u srebrnom limu i pozlaćen sa svetačkim likovima uokvirenim renesansnim arhitektonskim elementima, a to očito odudara od ostalih reljefa na škrinji, što ih je izradio Franjo iz Milana 1380. god. a imaju osobine gotičkog stila.

Već pri prvom detaljnijem publiciranju škrinje sredinom prošlog stoljeća uočena je ta razlika. Slikar F. Salghetti-Drioli, koji je od izdavača bio angažiran da o tome iznese svoje mišljenje, rekao je da je taj reljef renesansni iz XVI st. (*cinquecentesco*), dok je na ostalim reljefima vidljiv jak utjecaj Giottove umjetnosti (*un forte risentire della scuola di Giotto*).¹ Meyer, koji je izdao opsežnu monografiju o škrinji 1894, datirao je taj reljef u XVI. st.² Prvi je zapazio da se na njemu nalazi neki natpis, ali ga nije uspio pročitati, budući da ga je zakrivalo svečevo tijelo. To je uspjelo tek ljeti 1908. Brunelliju i Bersi koji su uložili dosta truda da, osvjetljavajući ga kroz staklo, odgonetnu njegov sadržaj. Brunelli je požurio da taj nalaz objavi u novinama.³ U natpisu je naveden datum 30. IV 1497, imena naručioca i ime autora, zlatara Tome Martinova iz Zadra. Kad je 1932 škrinja bila otvorena i tako bez stakla, što zatvara svečevo tijelo, fotografi-

¹ L. Fondra, *Istoria della insigne reliquia di San Simeone Profeta che si venera in Zara*, Zadar 1855, str. 137 (bilj.).

² A. G. Meyer, *Szent Simon Eziustkoporsója Zárában*, Budapest 1894.

³ V. Brunelli, »Una nuova scoperta nell'Arca di San Simeone«, *Il Dalmata*, A. XLIII, n. 63 (8. VIII 1908); L. Travasini (J. Bersa), »Peregrinazioni d'arte, San Simeone«, *L'Aquila del Dinara*, 1923, n. 27 (2. IV 1923).

rana, G. Praga je objavio tu fotografiju uz kratki komentar.⁴ Tokom priprema za izdavanje monografije o škrinji 1975. god. bila je ona otvorena da se taj reljef detaljno fotografira. Monografija je izdana 1983. i tako je reljef prvi put objavljen u cijelosti i u pojedinostima.⁵ Prošle godine je odlučeno da se pride temeljitom restauriranju škrinje, budući da su srebrni reljefi vrlo oštećeni. Pružila se tako prilika da još jednom pregledamo djelo Tome Martinova i da o njemu kažemo nešto više.

Reljef je dug 175 cm, visok 36. cm. Podijeljen je elementima renesansne arhitekture u pet dijelova. Arhitektonski okvir je zamišljen kao raščlanjen »slavoluk« s četiri lučna otvora i sa središnjim širim pravokutnog oblika. Prikazani su u prostudiranoj, ali ne sasvim uspješnoj perspektivi, tako da nedogled bude u sredini kompozicije. Između otvora izradeni su piloni ukrašeni parom renesansnih stupova s plitkom nišom među njima. Stupovi se nalaze na visokom soklu, imaju korintске kapitеле i debla ukrašena girlandom (enkarpom). Na soklu prikazane su obješene tablice s bočnim proširenjima (*tabula ansata*), a između lukova, nad stupovima medaljoni. Manji medaljoni nalaze se na unutarnjim stranama pilona. Unutarnje plohe lukova kasetirane su i nacrtane u dosta dobroj perspektivi. Lukovi uokviruju likove svetaca — zadarskih zaštitnika, a u središnjem otvoru iskucana je kompozicija »Prikazanje u hramu«. Kompozicija je široka 50 cm, visoka 36 cm. Dosta vješto nacrtanom perspektivom dočarana je pravokutna prostorija s ravnim kasetiranim stropom i nizom od devet renesansnih prozora s polukružnim lukom, crtanih u perspektivi, tako da se vidi debljina zida. Između lukova ugravirane su kružnice. Na plohi ispod prozora iskucana su u vrlo plitkom reljefu dva stupa istog oblika kao na pilonima, koji nose profilirani vijenac, zapravo bazu prozora. Oni su također na visokom soklu. U sredini prikazan je u reljefu jednostavan oltar bez ikakvih ukrasa ili profilacije, oku kojega su prikazana tri lika. Lijevo je sv. Šimun koji drži u rukama povijeno dijete — malog Krista. Po ustaljenoj ikonografiji ima dugu bradu i kosu, dugačku i nabranu haljinu i preko nje širok plašt koji mu pada preko lijeve ruke. Njemu nasuprot prikazana je Marija s ispruženim rukama, umotana u dugi plašt. Tijelo joj je prikazano s leđa u poluprofilu, a lice u profilu. Do nje u drugom planu prikazan je frontalno Josip, koji u lijevoj ruci drži goluba vezanog dugim konopcem što se spušta niz nabore njegove haljine.

⁴ G. Praga, »La suppellettile serica ed aurea dell'arca di San Simeone in Zara«, *Archivio Storico per la Dalmazia*, Vol. XIII, Rim 1932, fasc. 74, str. 76.

⁵ I. Petricioli, *Škrinja sv. Šimuna u Zadru*, Zagreb 1983, sl. 48—56.

Prvi lik nalijevo pod lukom jest sv. Donat. Prikazan je skoro frontalno, licem okrenut prema središtu. Po zadarskoj ikonografiji nosi dugačku bradu, odjeven je u pluvijal i ima mitru na glavi. U desnoj ruci drži knjigu, a u lijevoj pastoral izraden od srebrne šipke i zakačen za ruku. Pod drugim lukom prikazan je sv. Krševan kao vitak vitez u oklopu XV stoljeća. Golobrad je, duge kose. Preko ramena nosi kratku naboranu pelerinu. Lijevom rukom se naslanja na štit, obao u gornjem dijelu, a šiljat u donjem. U desnoj mu je ruci koplje izradeno od šipke s lepršavom zastavicom na vrhu. Sačuvao se samo gornji dio koplja. Simetrično, nasuprot sv. Krševanu prikazana je sv. Stošija po ikonografiji usvojenoj nekako u vrijeme kad je ovaj reljef nastao, odjevena je u dugu tuniku i plašt prikačen na prsima kopčom, ima dugu raspletenu kosu. U lijevoj ruci drži knjigu a u desnoj mučeničku palmu.⁴ Svetac u krajnjem desnom luku, simetrično sv. Donatu, jest sv. Zoilo, svećenik štovan u Zadru u vezi s kultom sv. Krševana. Prikazan je u kazuli, s knjigom u lijevoj i kaležom u desnoj ruci.

U četiri ugla ove srebrne ploče prikazani su simboli evanđelista, lijevo gore Ivanov orao, dolje Markov lav, desno gore Lukin bik, dolje Matejev »andeo« (*imago hominis*) Opisani svetački likovi prikazani su u veoma plitkom reljefu, kako su uostalom izradeni i svi ostali detalji. Njihove proporcije su po klasičnom kanonu: tijelo sedam dužina glave, ali su šake i stopala neproporcionalno vrlo mali. Koliko zlatar dosta dobro svladava nabore na odjeći, toliko je nespretnan u oblikovanju lica i ruku. Posebno se ističe »atrofična« desna ruka sv. Stošije.

Na drugoj s lijeva tablici ugraviran je natpis, gdje se navodi datum izrade 30. IV 1497, ime nadbiskupa, gradskog kneza i gradskog kapetana i dvojice odbornika koji su se brinuli o škrinjji, a ispod tablice je zlatarev potpis na posebnoj »cedulji«. Natpisi su pisani kapitalom:

⁴ Na najstarijim prikazima sv. Stošija ima krunu na glavi: na pečatu zadarske komune (1190. god. — prikazana s raširenim rukama), na kamenom reljefu romaničkom (potkraj XII st. — s križem u desnoj ruci), na pečatu zadarskog kaptola iz XIII st., na relikvijaru sv. Grgura iz XIII st. (s križem u lijevoj ruci). Jedan romanički reljef je prikazuje s plaštem prebačenim preko glave i s križem u desnoj ruci. Gotički reljefi u lunetama katedrale i crkve sv. Mihovila prikazuju je s plaštom preko glave i s listom palme i knjigom u rukama. Isto tako je prikazana na gotičkom pečatu zadarskog kaptola. Na Carpacciovu poliptihu, koji je nastao otprilike kad i ovaj reljef, te na srebrnom reljefu na jednoj škrinjci o kome će biti riječi, ona je prikazana gologlava s raspletenom kosom. Takvu je prikazuje i kameni kip, što ga treba datirati u isto vrijeme ili koji decenij ranije. (Impostacija lika na tom srebrnom reljefu i na kipu identična je!)

DIVO SIMEONI IVSTO PROPHETAE
 DICATVM
 IOANNE ROBOBELLO ANTISTITE
 IOANNE BOLANO PRAETORE
 FRANCISCO MARCELLO VRBIS
 PRAEFECTO
 ZOILO DENASIS ET MAVRO CHRI
 SOGONO ARCAE PROCVRATORIBVS
 MCCCCXCVII DIE VLTIMO MENSIS
 APRILIS

OPVS TOMAS MARTINI DE IADRA
 ROGO VOS FRATRES ORATE PRO ME⁷

Nadbisup Giovanni Robobella, Mlečanin, postao je zadarski nadbisup bulom pape Aleksandra VI od 19. XII 1495. a umro je 1503. god.⁸ Gradski knez Giovanni Bolani obnašao je tu čast od 1496. do 1499, nekako u isto vrijeme i gradski kapetan Francesco Marcello.⁹ Brunelli je ustanovio i vrijeme kad je bio odbornik Zoilo de Nassis. Izgleda da je Mavro Grisogono stupio na tu dužnost upravo tada kad mu je ime tu ugravirano.¹⁰

Posebnu pažnju zaslužuju medaljoni izrađeni kao ukras arhitekture. Unutar njih su aplicirani mala poprsja i mala reljefna kompozicija, izrađeni lijevanjem. Između sv. Donata i sv. Krševana, nad stupovima, nalazi se poprsje u profilu, okrenuto udesno (vis. 3,5 cm). Prikazuje osobu debljih obraza, duge valovite kose. Između sv. Krševana i glavne kompozicije vidimo profil muškarca oštarih crta lica s lovor-vijencem (vis. 4 cm). Simetrično njemu prikazano je žensko poprsje, okrenuto ulijevo, s antičkom frizurom (vis. 4,7 cm). U četvrtom gornjem medaljonu aplicirana je manja okrugla pločica (promjer 3,6 cm) s reljefnom kompozicijom Apolona i Marsije. Lijevo sjedi Marsija vezan za stablo, pored njega je siringa. Desno stoji Apolon i u lijevoj ruci drži liru. Između njih čuči krvnik oštreci nož, prikazan nešto nižim od ostalih likova. Na stablu visi tobolac s Apolonovim strijelama. U medaljonima unutar lukova (iza svetačkih likova) prikazani su s lijeva na desno: poprsje Minerve (vis. 3,5 cm) okrenute udesno, poprsje starijeg ćelavog muškarca (vis. 2,7 cm) okrenuto udesno, poprsje muškarca razbarušene kose s lovor-vijencem (vis. 2,7 cm) okrenuto ulijevo i na kraju poprsje mlađe žene, duge raspletene kose, prikazane

⁷ Brunelli i Bersa su mjesto TOMAS pročitali THOME, što su prenijeli i drugi koji su o tome pisali.

⁸ C. F. Bianchi, *Zara Cristiana*, Zadar 1877, str. 56.

⁹ Fondra, n. d., str. 290, 293.

¹⁰ Brunelli, n. d.

frontalno (vis. 3,3 cm). O ikonografiji tih likova može se nagađati. Minervu je lako prepoznati. Muškarac s lovor-vijencem i njemu nasuprot žena s antičkom frizurou mogli bi biti neki rimski carski par. Manje poprsje, muškarac s lovor-vijencem, ima karakterističnu fizionomiju koja podsjeća na Nerona. Po tome bi poprsje ćelavog muškarca nasuprot njemu predstavljalo Seneku. Poprsje žene prikazane frontalno izgleda da predstavlja Lukreciju. Lijeva joj je ruka podignuta, izrađena je realistički. Desnu ruku ne da se lako prepoznati, ali se jasno vidi dugački bodež uperen joj u grudi. Medaljon s kompozicijom Apolona i Marsije kao da je učinjen po antičkoj gemi, a i poprsja su rađena također poput antičkih portreta na gemama.¹¹ Radi se o dobrom radu klasične inspiracije, što očito nadmašuje mogućnosti zlatara Tome. Da li ih je on već salivene nabavio, ili ih je lijevao po originalima u nečijoj umjetničkoj zbirci, možemo samo nagađati.

Tomin rad su bez sumnje uske srebrne ploče koje tvore dva paralelna friza ispod opisanog reljefa. Imaju tipično renesansni ukras izrađen graviranjem i punciranjem. Ukrasni motivi su komponirani akantusovim lišćem unutar sikueta pehara i ljljanova cvijeta, koji se izmjenjuju u nizu. Pozadina je gusto puncirana.

Da li je reljef zlatara Tome prvotno zamišljen da bude postavljen u unutrašnjost škrinje, gdje se danas nalazi, ili je tu postavljen prilikom njene rekonstrukcije 1632. god. što su izveli C. Piazzalonga i B. Libani, ne znamo, ali primjećuje se da nije prilikom postavljanja na današnje mjesto bio reduciran. Možda je jedino položaj dekorativnih frizova poremećen.

Ocijenjujući ovaj zlatarski rad Tome Martinova složit ćemo se s J. Bersom koji je rekao da je na granici prosječnosti (*un lavoro poco men che mediocre*).¹² No bez obzira na to Toma ostaje prvi zadarski zlatar koji je sasvim prihvatio renesansu. On koristi vješto renesansnu dekoraciju i poznaje dobro perspektivu te se trudi da ju što preciznije provede u crtanju arhitekture. Kompozicija »Prikazanje u hramu« nastala je sigurno po nekom crtanom predlošku. Srodna je kompozicijama mletačkog renesansnog slikarstva iste tematike. Možda će se jednom otkriti direktni uzor. Toma poznaje zanat izvrsno i ono što je učinjeno mora se definirati kao kvalitetan rad. Nedovoljna vještina u prikazivanju ljudskih likova, naročito u detaljima lica i ruku, ipak ne dozvoljava da ga se visoko ocijeni.

¹¹ Bersa (*n. d.*) spominje neku gemu u Medičejskoj zbirci u Firenzi gdje je prikazana priča o Marsiji. (U tekstu je tiskarskom greškom napisano »Maria« mjesto »Marsia«.)

¹² Travasini, (Bersa), *n. mj.*

Toma ističe u potpisu svoju pripadnost Zadru, nasuprot tvorcu škrinje, koji se nešto više od sto godina ranije potpisao kao »Franciscus de Mediolano«. Toma je Zadrani, njegovo ime se susreće u zadarskim dokumentima više puta. Tako je naveden kao svjedok zajedno sa zlatarom Grgurom iz Splita dne 4. VIII 1496.¹³ Godinu i nekoliko mjeseci ranije, 3. I 1495, zabilježen je »majstor Toma Martinušević, zlatar i građanin Zadra«,¹⁴ pa se može pretpostavljati da je upravo tako zvučalo njegovo ime. U dokumentu od 10. VIII 1509. zabilježen je kao »maistro Tomaso orefice di Zara«,¹⁵ a 17. XI 1510. »signor Tomaso orefice«. U popisu zadarskih građana što ga je proveo gradski kapetan Z. Vallaresso 1527. god. navodi se kao »Maistro Thomaso orese« sa sedam članova obitelji.¹⁷ Spominje se tu u posebnom domaćinstvu i njegova kći »Catherina fiola de M. Thomaso orese« s četiri člana obitelji. 22. VII 1531. Toma je naveden kao mrtav.¹⁸

Dva dokumenta odnose se na još jedan njegov zlatarski rad, dosta značajan, ali na žalost ne znamo da li se ostvario. Odbornici koji su brinuli o škrinji sv. Šimuna, plemići Franjo Fanfonja i Jakov Galellis naručili su od majstora Tome »de Martinis« srebrni pozlaćeni kip sv. Šimuna s malim Kristom u rukama težine 300 unča, uz plaću od jednog i po dukata po obrađenoj marki srebra. Trebalo ga je izraditi po nekom nacrtu, po mogućnosti i bolje. Srebro su odbornici morali namaknuti od zavjetnih darova (v. prilog 1).¹⁹ Taj kip nije bio izrađen ni deset godina kasnije, pa je sklopljen novi ugovor 10. VIII 1524. Njegov sadržaj je dosta zanimljiv. Novi odbornici Matej de Fumatis i Šimun Fanfonja prijavili su se zajedno za zlatarom Tomom »de Martinis« egzaminatoru kneževskog suda Blažu de Sope²⁰ da izgleda nesporazum oko izradbe tog kipa. Dogovorena količina od 300 unča srebra nije se sakupila, nego tek oko 150 i to loše kvalitete, različite legure i

¹³ C. Fisković, *Zadarski sredovječni majstori*, Split 1959, str. 204, bilj. 782.

¹⁴ N. d. str. 194, bilj. 683. Dokument od 3. I 1495. koji se tu citira nije na navedenoj poziciji.

¹⁵ S. Gunjača, »Repertorium Actuum Domini Antonii de Zandonatis olim Publici et Iurati Notarii Jadre«, *Starine*, XLII, Zagreb 1949, str. 283.

¹⁶ N. d., str. 340.

¹⁷ Š. Ljubić, *Commissiones et relationes venete*, I, Zagreb 1876, str. 210 i 214.

¹⁸ Historijski arhiv u Zadru, Spisi zadarskog notara Marcusa Antoniusa de Bassano, B. unica, F. I, sub. die.

¹⁹ Taj je dokument, sastavljen pred gradskim knezom, poznavao Fondra (n. d., str. 168), ali se nije sačuvao u originalu. U zadarskom Historijskom arhivu sačuvani su spisi kneževe kancelarije tek od 1518. Koristim se prijepisom iz istog arhiva (Misc. XLV, poz. 4).

²⁰ Dužnost egzaminatora bila je da u ime komune ovjerava ugovore što su ih sastavljali notari.

čvrstoće. Zbog toga su se složili da kip bude izrađen od 180 unča srebra i da se ne izradi ranije zamišljeno podnožje. Ukoliko bude slučajno moguće da se to podnožje u skoroj budućnosti izradi, zastupnici se obvezuju za sebe i za one koji će ih zamijeniti da neće nikome povjeriti izradbu nego samo majstoru Tomi (v. prilog 2). Nije poznato da li je taj kip bio izrađen.

Tomin reljef u škrinji privukao je pažnju istraživača. Tako je Brunelli, zadivljen dobro crtanom perspektivom na njemu, postavio smjelu hipotezu da je Toma možda mlađi brat Lucijana i Franje Laurana, čiji se otac zvao Martin. Brunelli govori o slikama Lucijanovim na kojima se često susreće dobro crtana perspektiva.²¹ Ta hipoteza nije našla naročitog odjeka kod drugih, iako je bila više puta citirana.

Cecchelli pak, obrađujući škrinju u cjelini, iznio je mišljenje da bi Tomin rad mogao biti i reljefni friz sa zavojima akantusova lišća, vrlo fine izradbe, zrelih renesansnih oblika s tri aplicirana medaljona, što se nalazi na stražnjoj plohi škrinje, i andeoske glave koje se nalaze na tordiranim stupcima između kompozicija Franje iz Milana. Te su glave po Cecchelliju inspirirane skulpturom Laurane (*di schiata tradizione lauranesca*).²² Čini mi se da je friz sigurno kasniji i da su andeoske glave najvjerojatnije iz vremena prepravka škrinje 1632. god.

M. Grgić je mišljenja da je Toma vrlo vjerojatno autor i reljefa na škrinjici za relikvije sv. Petra, Pavla, Danijela i Martina u riznici katedrale, »koja je izrađena 1496. god.« od dvaju starijih relikvijara iz vremena bana Pavla Šubića Bribirskog.²³ Treba napomenuti, međutim, da ta škrinjica nije izrađena 1496. nego mnogo kasnije, a prema onome kako nas obavještava Bianchi²⁴ na jednome od ta dva starija relikvijara nalazio se natpis o popravku 1496. godine. No kako su ta dva relikvijara izvorno izgledala najbolje ćemo doznati iz popisa zadarskih relikvijara što ga je redigirao nadbiskup Luka Stella 1622. god.²⁵ Ti su relikvijari bili u obliku tablica (ikona) s reljefnim prikazima svetaca, izrađenim u pozlaćenom srebru («... *tabella laminea argentea deaurata tecta cum imagine...*») Jedan je imao likove sv. Petra i Pavla i proroka Danijela, te natpis: *Paulus Banus Croatorum et totius Bo-*

²¹ Brunelli, n. d.

²² C. Cecchelli, *Zara, catalogo delle cose d'arte e antichità*, Rim 1932, str. 115.

²³ *Zlato i srebro Zadra i Nina*, Zagreb 1972, str. 165. Reljef ima danas dimenzije: 15,5×27 cm.

²⁴ Bianchi, n. d., str. 164.

²⁵ Zadar, Naučna biblioteka, 15878 — MS 393, G. A. G (urato), *Stato della chiesa e della Diocesi di Zara*, fol. 53. Bianchi (n. m.) koristi ovaj rukopis, ali opis i natpise ne reproducira sasvim točno.

sne Dnus me fecit fieri ad honorem S. Petri, S. Pauli et S. Danielis Prophetarum., a drugi lik sv. Martina i grb nadbiskupa Robobelle uz natpis: *Paulus, Martinus,²⁶ et Mladenus Corvatiarum Praesides S. C. P. fieri juserunt. Donatus vero Britannicus Canonicus et Chrysogonus Nassius Fabricae Procuratores vetustate deformatum Joannis Robobelli Antistitis consensu in melius restituerunt 1496.* Na tom drugom relikvijaru nije spomenut reljef što ga Grgić pripisuje Tomi. Nema dakle potvrde da je nastao 1496. Ali on, koji je po svemu sudeći dospio na škrinjicu kad je izrađena negdje nakon 1622. god., ipak ima sve karakteristike ranorenesansnog zlatarstva! Mislim čak da je Grgić imao pravo u vezi s atribucijom zlataru Tomi! Kad je prikucan na škrinjicu, reljef je znatno smanjen. Danas se na njemu vide četiri svetačka lika i tri stupa, a na bridovima škrinjice još dva stupa prerezana po vertikali. Između stupova prikazani su s lijeva na desno: sv. Stošija pod lukom, uskršli Krist pod ravnim kasetiranim stropom crtanim u perspektivi, te sv. Donat i sv. Krševan također pod lukovima. Par stupova pored Krista ukrašeni su, a nad njim nije izrađen luk nego strop, kako rekosmo, što jasno ukazuje da je on bio centralna figura, a da su zadarski zaštitnici bili sa strana. Grgić je dobro primijetio da nedostaje s lijeve strane sv. Šimun. Lukovi i stupovi tipičnih su renesansnih osobina. Kapiteli su skoro jednaki onima na Tominu reljefu u škrinji sv. Šimuna. Ukrašen na paru stupova do Krista sastoji se od renesansnih biljnih motiva s dva heraldička štita, također renesansnog oblika. Likovi zadarskih zaštitnika pod renesansnim lukovima a uskršli Krist pod stropom crtanim u perspektivi podsjetit će nas neminovno na kompoziciju reljefa u škrinji sv. Šimuna! Obradba svetačkih likova veoma je srodna likovima u škrinji, iako je sv. Krševan ovdje odjeven u antički oklop.²⁷ Njegova lijeva ruka kojom drži koplje, loše je prikazana. Jednako je »atrofična« kao desna ruka sv. Stošije na reljefu u škrinji. Obrada detalja na licu također je bliska. Pastoral sv. Donata sasvim je jednak onome što ga drži sv. Donat u škrinji. Jedino postoje neke razlike u modelaciji draperije na likovima. Ovdje je nešto mekše i bolje obrađena. Izgleda zaista da nema očitijih protudokaza da se ovaj reljef ne atribuiraju Tomi.

²⁶ Nije poznat nijedan Martin iz roda knezova Bribirskih. Cecchelli (n. d., str. 59) je dobro upozorio da to ime, koje je upalo u natpis iz 1496,

²⁷ Sv. Krševan se paralelno prikazuje u antičkom i u srednjovjekovnom oklopu. Npr. na korskim sjedalima u franjevačkoj crkvi iz 1394. god. u srednjovjekovnom oklopu, a u luneti portala crkve sv. Mihovila oko 1390 god. u antičkom.

Dalje komparacije s nekim zlatarskim proizvodima iz zadarskog kraja dozvolit će da Tomi ili njegovoj radionici još nešto atribuiramo. Kako nas arhivski podaci obavještavaju Toma je živio u Zadru kao aktivni zlatar od 1495. do 1527/31. pa bi bilo neobično da se od njegova rada sačuvao samo opisani reljef u škrinji. Simbol evanđelista Mateja, »andeo« na kompoziciji u škrinji karakterističnog je oblika; prikazan je strogo frontalno, a krila su dosta velika i komponirana koso, poput stranica trokuta. Takve identične prikaze Matejeva simbola, rađene valjda po istom kakupu, ustanovio sam na dvama ophodnim križevima, jednom iz Oliba, drugom iz Brbinja.²⁸ Obradba Kristova korpusa na križu iz Oliba ima renesansne osobine, isto tako i lik sv. Stošije na reversu križa. Modelacija nabora njezine odjeće, proporcije lika i donekle fizionomija mogu se upoređivati s Tominim likovima. Impostacija lika i crtež nabora odjeće sasvim odgovara liku sv. Stošije na reljefu u škrinji. Nalazi se na tom križu ikonografski zanimljiv prikaz Adama. Adam se na najstarijim ophodnim križevima prikazuje na dnu križa ispod Kristova korpusa kao bradati čovjek koji izlazi iz sarkofaga, zapravo Limba. Na gotičkim križevima prikazana je na istom mjestu Adamova lubanja, često okružena stijenama. Ovdje pak prikazan je Adam nag, u plamenu do pojasa, s potpuno ogoljelom lubanjom. Ovako čudan prizor može biti jedino plod mašte nekog zlatara koji se želi istaći, koji nije običan obrtnik navikao da bez razmišljanja radi po ustaljenim normama. Bogorodica s djetetom i poprsja sv. Kuzme i Damjana na reversu križa u Brbinju također pokazuju srodnosti s Tominim radom. Male dimenzije pojedinih detalja na križevima ograničavaju zlatara da ih preciznije i potpunije doradi, tako da se doimlju kao grublje i nespretnije izradene. To nas međutim ne smije spriječiti da postavimo hipotezu da su i ta dva križa proizašla barem iz Tomine radionice.

²⁸ I. Petricioli, »Građevni i umjetnički spomenici srednjega vijeka na zadarskim otocima«, *Zadarsko otočje*, Zadar 1974, str. 102—103 i T. XXII—XXIII; Isti, *Stalna izložba crkvene umjetnosti Zadar*, (katalog), Zadar 1980, str. 87.

P R I L O Z I

1. 15. svibnja 1514. u Zadru. Ugovor o izradbi srebrnog kipa sv. Šimuna

Copia estratta dal Volume degl'Atti corsi sotto il Regimento del N. H. Zuanne Minotto fù Conte di Zara, esistenti nell'Ufficio Presidiale Civile.

In Christi Nomine Amen. Anno Ejusdem Nativitatis Millesimo quingentesimo quartodecimo, Indictione IIIda, die vero 15. Maij Jadræ in Camera Cubiculari Magnifici et Clarissimi Domini Joannis Minotto dignissimi Comitiss Civitatis Jadræ, Ejusque Magnificentia adstante. Ibiq; Magister Thomas de Martinis Aurifex Civis Jadræ, per se, haeresesque suos promisit, solemniterque convenit omni provans exceptione juris vel facti amota se obligando Domino Francisco Fanfano, et Domino Jacobo Galelio Nobillibus Jadræ Procuratoribus Capellæ Arcae Sancti Simeonis Prophetæ Civitatis Jadræ presentibus, et pro dicta Capella seu Arca stipulantibus conficere, formare, exprimere et effingere Jmaginem, figuram, Statuam vel Simulacrum Divi Simeonis Prophetæ cum suo Infanto in unis ejus sub Jmagine et figura Domini Nostri Jesu Christi ex argento aurato eidem Magistro Thomasio exhibendo ab ipsis Procuratoribus de illis votivis numeribus oblati Arcae prædicti Sancti Simeonis, Videlicet: de forma, statura, magnitudine, et qualitate quæ per designum et ostensum apparet, et ad illius similitudinem, formam, et effigiem obtulit, et convenit ipsam statuam, et Jmaginem exprimere, et effingere. Et si poterit, descinerit sub meliori forma bona fide, remotoque omni dolo, sine sui, vel alterius operis interpositione, usque quo ipsa Jmago tota completa fuerit. Et hoc ideo, promisit et se obligavit ipse Magister Thomas quia (...) supradicti Dominus Franciscus, et Dominus Jacobus Procuratores promiserunt de pecunijs dictæ Capellæ Arcae Sancti Simeonis eidem Magistro Thomasio dare, et solvere completo dicto opere Ducatum unum cum Dimidio auri ex una quoque Marca Argenti ipsius operis pro sua Mercede, et opere prestito in conficiendo dictam Jmaginem, et Statuam. Hoc etiam declarato et convento inter dictas partes, quod Argentum ponendum in dicto opere seu statua conficienda ut supra non sit minoris ponderis unciarum Trecentarum. Quæ omnia et singula... (Omissis) ... et plenius attendendis obligavit unus alteri invicem scilicet: ipse Magister Thomas omnia bona sua, et supradicti Dominus Franciscus et Jacobus omnia bona dicte Capellæ Sancti Simeonis, et paena soluta vel non prædicta omnia perdurent. Presentibus Domino Jacobo Pechiaro, Domino Petro Calcina, ac Domino Hieronimo de Grisogonis dicto Fracassio, Testibus adhibitis, vocatis, et rogatis.

Zadar, Historijski arhiv, *Miscellanea* XLV, poz. 4, list 344.

2. 10. kolovoza 1524. u Zadru. Novi ugovor o izradbi srebrnog kipa sv. Šimuna (In margine:) Pro Capela S. Simeonis cum m. Thoma aurifice

die X augusti 1524 Ind. XII, temporibus etc... Cum sit inter infrascriptarum assertionem quod alias magister Thomas de martinis aurifex convenisset cum partium procuratoribus capele S. Simeonis Justi de faciendo figuram prefati S. Simeonis cum infanto de argento deaurato ipsis exhibendo ponderis unciarum tricentarum et pro eius labore et mercede habere deberet ad rationem ducati unius cum dimidio auri pro qualibet marcha ut constare dixerunt in aliquibus cartis m. D. Comitiss sub die XV mensis maij 1514 ad quam relatio habeantur.

Nunc vero personaliter constituti coram viro nobile D. Blasio de Sope Iudice examinatore curie Nobles viri matheus de fumatis et D. simon famphonius ut procuratores dicte Capele ex una et prefatus magister thomas ex altera non habentes promissam ut dixerunt tantam quantitatem argenti dictarum unciarum tricentarum ut supradictis promissionibus conuenerunt ad

inuicem quod dicte ambe figure siue imagines argentee debeant esse solummodo ponderis vnciarum centum et octuaginta in totum (...) pro eodem et pretio siue mercede ut in priori concordio (!) legitur qui magister thomas insuper dixit et confessus fuit usque nunc alias habuisse argentum de ratione ipsius Capele diuersis Vicibus non tamen unius lige ser diuerse fortitudinis et bonitatis pro suma In totum et pondere Vnciarum Centum et quinquaginta uel circa ut dixerunt apere libris utriusque partis: pedale vero ipsius figure ipsi procuratores dixerunt pro (...) non posse fieri facere propter carentiam argenti sed si casus venerit pro illud facere velunt ipsi uel alij procuratores in futurum non debeant nec possint illud dare alijs ad laborandum nisi dicto magistro thome ut justum et conueniens est. qua quidam comissionem et concordiam et omnia et singula in parte iusta consilia dicte partes quibus in nominibus ad inuicem promisserunt atendere et obseruare et non contrafacere uel uenire (...)

Actum Jadre in domo habitationis mei notarij infrascripti posita in contrata S. Catherine presentibus D. nicolao de nassis condam d. dominici et d. Nicolao de mathafarijs condam d. petri testibus rogatis.

Nobilis vir D. Blasius de Sope Iudex examinador Curie

Zadar, Historijski arhiv, Spisi zadarskog notara *Marcusa Antoniusa de Bassano*, B. unica, F. 1/2, sub die

Ivo Petricioli: TOMA MARTINOV, A JEWELER FROM ZADAR

Summary

The author analyses in detail the silver relief done in the technique of »repoussé« by Toma Martinov (Tomas Martini de Jadra), a jeweler from Zadar in 1497. The relief was found on the inner side of St. Šimun's shrine in Zadar.

The author discovers the unknown contracts dated May 15, 1514 and August 10, 1524 in which Tomas Martini takes upon himself a task of making a silver statue of St. Šimun. Judging by the technique done in gold and by other stylistic characteristics, the author attributes three more objects to Toma Martini: a relief (somewhat reduced) on a small shrine-reliquary and two crosses.